

İLKÖĞRETİM 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN BAZI EVRENSEL DEĞERLERİ KAZANIM DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI (SAMSUN İLİ ÖRNEĞİ)*

COMPARING THE ACQUISITION LEVELS OF SOME UNIVERSAL VALUES IN THE 5 th GRADE STUDENTS (THE CASE OF SAMSUN)

Yakup KESKİN**

Yücel ÖKSÜZ***

İsmail GELEN****

H. Bayram YILMAZ*****

Özet: Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği merkezden oluşturulan resmî öğretim programları uygulanmaktadır. Bu programlar öğrencilerin davranışlarından, öğrenme-öğretme etkinliklerine ve bunların değerlendirilmesine rehberlik etmektedir. Programlar, bir ülkedeki sosyal ve kültürel bütünleşmeyi ve sürekliliği sağlayan en önemli dokümanlardır.

Özellikle ikibinli yıllardan itibaren hızla yok olmaya doğru giden değerlerimizi korumak, çocuklarımıza daha yaşanılabilir bir dünya bırakmak için Millî Eğitim Bakanlığı yeni geliştirdiği öğretim programlarına doğrudan değerlerimizle ilgili konuları yerleştirmiştir. Bu çerçevede, öğretim programlarında, özellikle ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi ve Düşünme Eğitimi derslerinde değerler ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır.

Bu araştırma ile ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi öğretim programları içerisinde yer alan evrensel nitelikteki bazı değerlerin (*hoşgörü, saygı, yardımseverlik, kültürel değerleri koruma ve geliştirme, doğruluk, dürüstlük ve özsaygı*) Samsun İlinde sosyo-ekonomik düzey bakımından farklı ilköğretim okullarında öğrenim gören 5. sınıf öğrencilerinin kazanım düzeylerini karşılaştırmalı olarak ortaya koymak amaçlanmıştır.

* Bu araştırma, OMÜ Bilimsel Araştırma Projeleri (PYO. EGF. 1907. 10. 001) kapsamında desteklenmiş olup Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi'nde 26-28 Ekim 2011 tarihlerinde gerçekleştirilen Değerler Eğitimi Sempozyumu'nda Bildiri olarak sunulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr., OMÜ, İlahiyat Fakültesi, DKAB Bölümü, Kurupelit/ SAMSUN, ykeskin@omu.edu.tr.

*** Yrd. Doç. Dr., OMÜ, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, Kurupelit/ SAMSUN, yoksuz@omu.edu.tr.

**** Yrd. Doç. Dr., OMÜ, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı, Kurupelit/ SAMSUN, ismailgelen@omu.edu.tr.

***** Yrd. Doç. Dr., OMÜ, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitimde Ölçme Değerlendirme Anabilim Dalı, Kurupelit/ SAMSUN, bayram.yilmaz@omu.edu.tr.

Araştırmaya konu olan değerlere ilişkin geliştirilen senaryolar öğrencilere uygulanmıştır. Yapılan araştırma sonunda elde edilen verilere göre, öğrencilerin araştırma kapsamında ele alınan değerlere yüksek seviyede sahip oldukları ve bu değerlerden en düşük düzeyde kazanılan değer 'dürüstlük', en yüksek düzeyde kazanılan değerlerin ise 'doğruluk' ve 'özsaygı' olduğu görülmüştür. Değer kazanım düzeyleri cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde kazanım düzeyi en yüksek olan değer kızlarda 'doğruluk', erkeklerde 'saygı', en düşük değer ise kızlarda 'saygı' erkeklerde ise 'özsaygı' değeri olduğu görülmüştür. Değer kazanım düzeyleri sosyo-ekonomik durum değişkeni açısından incelendiğinde, sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe 'özsaygı' düzeyinin de yükseldiği, sosyo-ekonomik düzey arttıkça 'saygı' ve 'dürüstlük' düzeyinin azaldığı söylenebilir. Düşük gelirli ailelere sahip öğrencilerin 'doğruluk' değer kazanımı orta ve yüksek gelirli ailelerin öğrencilerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Evrensel Değerler, Kazanım, Değer Düzeyi, Değer Eğitimi, İlköğretim Programları.

Extended Abstract: When globalization and progress of entering European Union are considered, it is important how to train global values to system of turkish education. Turkey renewed the program of the primary education in 2005 that brought some innovation of the method about national, moral, cultural and global values.

The ministry of national education has included the subjects related to moral values in its recent curricula in order to support and maintain the moral values of the society which have been deteriorating rapidly especially in the last decades. In the lessons such as Primary Knowledge of Life, Turkish, Social Knowledge, Science and Technology, Education of Thinking, Citizenship and Education of Democracy and especially Culture of Primary Religion and Knowledge of Ethic, values are taken up as either separated title or in the main aims of the program.

The general aims of Turkish education system focus on to raise students who accept the national, moral and cultural values and can think scientific, respect to the human rights and aware of responsibilities. Between 2000 and 2011, the 157 master thesis over values belong to thelogy field in percent of %10.

In this study we have tried to explore the acquisition level of some universal moral values (tolerance, respect, helpfulness, protection and development of cultural values, truthfulness, honesty and self-respect) included in the curriculum of Religious and Moral Studies for Primary Schools, Social Studies, Knowledge of Life in primary schools in the Province of Samsun which differ from each other in

terms of socio-economic status. Therefore it is aimed to display whether students gain the values in the primary education program or not.

The scenarios developed in accordance with the selected moral values have been used in the study. The scenarios developed in accordance with the selected moral values have been used in the study. By the form of construction of the values level determination, the data are transferred to the computer and analysed. Ki-kara and Mann-Whitney U test are used in Analysing of data. The results revealed that in general students have acquired the moral values focused in this research. The least acquired moral value is honesty and the mostly acquired one is truthfulness and self respect. When we studied the level of acquisition of the moral values in terms of gender variable, we have also found out that while the highest level of acquisition is truthfulness among girls, it is respect among boys. On the other hand that variable turns out to be the least acquired moral value among girls, and self respect was the least acquired one among boys. When we studied the level of acquisition of the moral values in terms of socio-economic status variable we can state that as the socio-economic status increases the self respect also increases. However, as the socio-economic status increases the level of 'respect' and 'honesty' decrease. We have also found out that the level of acquisition of truthfulness among the students whose families have low income levels is higher than that of the students whose families have high income levels.

The sample as a part of this research, is made up of from 8 different primary schools in the center provinces of Samsun. In all, there are 222 male students and 190 female students and 7 students who didn't define sexual status.

The results revealed that in general students have acquired the moral values focused in this research. The least acquired moral value is honesty and the mostly acquired one is truthfulness and self respect. When we studied the level of acquisition of the moral values in terms of gender variable, we have also found out that while the highest level of acquisition is truthfulness among girls, it is respect among boys. On the other hand that variable turns out to be the least acquired moral value among girls, and self respect was the least acquired one among boys. When we studied the level of acquisition of the moral values in terms of socio-economic status variable we can state that as the socio-economic status increases the self respect also increases. However, as the socio-economic status increases the level of 'respect' and 'honesty' decrease. We have also found out that the level of acquisition of truthfulness among the students whose families have low income levels is higher than that of the students whose families have high income levels.

In accordance with the data of the research, it is suggested that the existing

primary education program should be restructured, alternative determination of value levels should be developed, new materials should be prepared for the teachers by MEB, communal sensitivity about protecting, internalizing and administering values should be provided.

Key Words: *Universal Values, The Acquisition, Value Acquisition Level, Value Education, Primary Curriculum.*

Giriş

Küreselleşme sürecinin de etkisiyle eskiden sadece belli bölgelerde görülen ahlaki yozlaşma ve değersizleşme, bütün dünyayı etkiler hale gelmiştir. Öyle ki bireysel nitelikli sorunlar toplumsal nitelikli sorunlara, bunlar da küresel sorunlara yol açmıştır (Köylü 2006, 7-8). Günümüz dünyasında akademik başarı kadar çağdaş hayatın vazgeçilmezi hâline gelen dürüstlük, saygı, sevgi, ahlaki değerlere uyma, iş disiplini, barış, çalışkanlık, dayanışma, eşitlik, hoşgörü gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Bundan dolayı birey bir bütün olarak ele alınmakta ve insanı insan yapan özelliklerin geliştirilmesine çaba harcanmaktadır. Bu yüzden birçok resmi kurum ve gönüllü kuruluşlar pek çok değerün öncelikli alanlardan olması hususunda çalışmalar yürütmektedirler (Carbone ve Peter 1991). 1990'lı yıllardan itibaren başta Amerika, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, İngiltere olmak üzere birçok devlette toplumun içinde bulunduğu bunalım, gençler arasındaki şiddet, aile yapısının bozulması ve çocuk yaşta annelik gibi durumlar bu konu üzerinde çok boyutlu düşünülmesini sağlamıştır (Kirschenbaum 1992, 53-59). Özellikle birçok ebeveyn ve eğitimci çözümün bir parçası olarak değerlerin öğretimi üzerinde durmaktadır (UNESCO, 2005).

Latince "Valere" kökünden gelen 'Değer', "kıymetli olmak" veya "güçlü olmak" anlamlarına gelmekte olup, önceleri iktisat alanında kullanılırken etiğe geçtiği ya da (Hartmann, 259; aktaran Kucuradi 1971, 54), Znaniecki tarafından sosyal bilimler alanına kazandırıldığı ileri sürülmüştür (Bilgin 1995, 83). Doğal olarak değer ve değerler üzerinde yapılan çalışmalara sosyal bilimciler yoğunlaştığından felsefeden, sosyolojiye, eğitime ve davranış bilimine kadar birçok sosyal bilim disiplini bu kavramı kendi zaviyesinden kullanmıştır. Bunun bir sonucu olarak da çeşitli değer tanımları ortaya çıkmıştır.

Değerler, yaşam amacı doğrultusunda tercih edilen, belirli bir davranış biçimi veya yaşam amacı şeklindeki süregiden bir inanç (Rokeach 1973, 5), düşünce ve eylemlere rehberlik eden standartlar kümesi (Feather 1975, 8; aktaran Sağnak, 2003, 20), insanın yaşamında ona kılavuzluk etmeye

hizmet eden, arzulanan, durumlar ötesi hedefler (Schwartz 1996, 2), ya da bir bakıma bizim hayatımızın gayeleridir (Güngör 1998, 84-85). Hökelekli ve Gündüz (2007, 373) ise değerleri; İnsanların davranışlarını yönlendirmede ve belirlemede, kendileri de dâhil olmak üzere insanları ve olayları değerlendirmede kullandıkları ölçütler, ideal ve arzu edilen davranış ve yaşam biçimlerini ifade eden, belirli somut koşulları ve nesnelere aşan üst-düzye kavramlar veya doğru kararlara varılmasında bireylere yardımcı olan genel ilkeler şeklinde tanımlamışlardır. Milli Eğitim Bakanlığı müfredat programlarında değerleri, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar olarak tanımlandığı görülmektedir (MEB 2006, 31).

Toplumlar ve bireylerin farklı değerleri olsa da değerler; yapı, mantık ve işlev bakımından aynı özelliklere sahiptir (Yeşil ve Aydın 2007, 80). Değerler birbirinden bağımsız değildir. Bir değer başka bir değeri etkilemekte ve aynı zamanda ondan etkilenmektedir. Örneğin, sevgi, saygı, hoşgörü ve yardımseverlik gibi değerler birbirinden ayrı düşünülemez (Aral, 2008: 19). Değerlerin birbirinden ayrılması da oldukça güçtür. Bu nedenle değerleri daha iyi anlayabilmek amacıyla bazı özellikleri ve işlevlerine göre sınıflandırmak mümkündür. Literatürde değerlerle ilgili farklı sınıflamaların bulunduğu görülmektedir Spranger (1928), Rokeach (1973, 32-33), Schwartz (1992), Kilby, (1993), Morris (Bilsky ve Koch, 2000:3), Fichter (1996), Kahle'nin (1983) Değerler Listesi (List of Value) (Daghfous vd. 1999, 317).

Toplumların çoğunluğunca kabul gören; adalet, eşitlik, insana saygı, özgürlük gibi değerler evrensel olarak nitelendirilirken, belli bir topluma özgü olan; millet, devlet, vatan, dil, din, milli marş ve milli bayrak gibi değerler de milli değer olarak nitelendirilir (Gömlüksiz ve Cüro 201; Doğan 2001, 231; Evin ve Kafadar 2004, 296; Deveci ve Dal 2006). Evrensel değerler kişinin hem kendisiyle hem de dış dünya ile olan ilişkisinde kendi yararına olacak eylemlerde bulunmasına rehberlik etmektedir. Evrenselliği savunulan eylemler ise, o güne kadar ortaya konulan yaşantıların içinde yer alan, insanların genel anlayışını temsil edebilecek toplumsal sistemin ürünüdürler (Koç 2007, 27).

Eğitimin tarih boyunca, öğrencilerin akademik başarılarını yükseltmek ve iyi karakter özellikleri göstermelerini sağlamak üzere iki ana hedefi olmuştur (Lickona 1993, 12-15). Ebeveynler de eğitim kurumlarından çocukların gelişim süreçlerini takip etmelerini, gerektiğinde buna müdahale etmelerini ve eğitsel ya da davranışsal bir problemle

karşılaştıklarında bir çözüm yolu bulmalarını talep etmektedirler. Bundan dolayı okulların temel işlevi çocuğu yalnızca akademik anlamda başarılı kılmak değil aynı zamanda iyi bir insan olarak da yetiştirme olarak görülmektedir (Dagget 2003). Gelişim çağı ile doğru orantılı olarak hangi davranışların doğru, hangi davranışların yanlış olduğu bir insanın hayatını hangi temel değerlere yönlendirilmesi gerektiği, okul programlarında doğrudan veya dolaylı olarak yer almaktadır. Bu çerçevede, değerlerin öğretimi dünyanın her yerinde okul eğitiminin amaçları arasında bir şekilde bulunmaktadır. Değer eğitimi, okulların en eski misyonudur (Ryan 1993, 16).

Öğretim programları, bir ülkedeki sosyal, kültürel bütünleşmeyi ve sürekliliği sağlayan en önemli dokümanlardır. Bir eğitim kurumunun veya sosyal çevrenin, bireylerin yaşantılarını düzenlemek ve zenginleştirmek için yürüttüğü tüm etkinlikler eğitim programına dâhildir. Bu programlar öğrencilerin davranışlarından, öğrenme öğretme etkinliklerine ve bunların değerlendirilmesine kadar her şeye rehberlik etmektedir. Bu anlamda, yönetmelikler, öğretim programları, kulüpler, özel günlerin kutlanması, rehberlik hizmetleri, sağlık çalışmaları, geziler, yetiştirme kursları, kültürel, sanat vb. çalışmalar eğitim programına girer. Okulda uygulanan değer eğitiminin hedefleri; öğrencilere toplumsal değerleri öğretmek ve iyi davranış alışkanlıkları kazandırmak ve öğrencilerin olumlu davranışlarını ödüllendirerek ahlakî muhakeme gibi becerilerini geliştirme olarak sayılabilir (Schaps vd. 2001, 40–41).

Türk Milli Eğitim Sisteminde Değerler: Türk Milli Eğitiminin amaçlarının belirlendiği 1973 tarih ve 1739 sayılı “Milli Eğitim Temel Kanunu”nda ise bu amaç; *öğrencileri Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren yurttaşlar olarak yetiştirmek* olarak ifade edilmiştir. 2004-2005 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan ilköğretim Hayat Bilgisi, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji, Düşünme Eğitimi, Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi ve özellikle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (İDKAB) gibi derslerde değerler ya müstakil başlık altında ele alınmış ya da programın genel amaç, hedef ve kazanımlarına serpiştirilmiştir. Hayat Bilgisi programında öğrencilerin kazanımları hedeflenen 15 kişisel nitelik yani temel değerle beraber 134 alt değer kazanımı belirlenmiştir (MEB 2009a, 15). İDKAB programı öğrencilere kazandırılması hedeflenen 61 değer içermekte olup bu değerlerden 30’unun İDKAB programına has olduğu görülmektedir (MEB 2010, 23-27). **Türkçe** dersi öğretim programında değerler örtük bir şekilde yer almıştır (MEB 2009c,

27). Sosyal Bilgiler programında yer alan 20 *değer* diğer öğretim programlarında bir şekilde yer bulmuştur (MEB 2009b).

Akademik anlamda 2000–2011 yılları arasında değerler üzerine toplam 157 adet lisansüstü tez hazırlanmış özellikle 2007 yılından itibaren bu alanda yapılan araştırmalar hız kazanmıştır. Değerler üzerine yapılan yüksek lisans tezlerinin sadece %10'u ise Din Bilimleri Bölümlerince yapılmıştır (Adıgüzel, Ergünay, 2012, 23). 2000-2011 yılları arasında yapılan lisansüstü tezler incelendiğinde, 10 yüksek lisans, 2 doktora araştırması programlardaki değerleri incelerken, 7 yüksek lisans tezinin ders kitaplarındaki değerleri incelediği görülmektedir (Adıgüzel ve Ergünay 2012: 28).

İlköğretim programları incelendiğinde '*Sevgi, Saygı, Adil Olma, Barış, Hoşgörü, Yardımseverlik, Vatanseverlik ve Dürüstlük*' ilköğretim programlarının ortak değerleri olarak dikkat çekmektedir. Hayat Bilgisi öğretim programında '*Toplumsallık*', İDKAB öğretim programında '*Kadirşinaslık, Kanaat, Merhamet, Müriüvvet*'; Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi öğretim programında '*Onur, Eşitlik*' değerleri ilgili derse özgü olarak verilmiştir (MEB 2009a, 33-7; MEB 2009b; MEB 2009c, 27; MEB 2010, 23-27).

Öğretim programlarında değerler, içerikleri veya kapsamı boyutu ile irdelendiğinde; değerlerin hedef kazanım düzeylerinin öğrenci gelişim basamaklarına göre belirlenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Sözelimi '*hoşgörü*' değeri 3. sınıftan 8. sınıfa kadar ilköğretim programlarının çoğunda ele alınmakla beraber öğrencilerin yaş düzeylerine göre değerlerin sınırlandırılmadığı görülmektedir. Yine '*meraklı olma*' değerinin kapsamı ya da '*diğerkâmlık, kadirşinaslık*', gibi değerlerin içeriklerinin belirgin bir şekilde verilmediği görülmektedir.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, verilerin elde edildiği araştırma grubu, araştırma süreci, veri toplamada kullanılan araçlar, veri toplama işlemi ve verilerin çözümlenmesinde uygulanan istatistiksel tekniklere ilişkin açıklamalar yapılmıştır.

Araştırmanın Amacı: Değerler üzerine gerçekleştirilen çalışmaların çok azında hedef kitlelerin öğrenciler olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'de bölgesel farkların yoğun olarak yaşandığı ve toplumun sosyokültürel açıdan oldukça farklı birimlerden oluştuğu dikkate alındığında,

öğrencilerin edindikleri değerlerin kazanım düzeylerinin araştırma konusu yapılması gerekliliği açıktır (Adıgüzel ve Ergünay 2012, 28). Bu sonuçtan hareketle, Samsun İlinde sosyo-ekonomik düzey bakımından farklı ilköğretim okullarında öğrenim gören beşinci sınıf öğrencilerinin ilköğretim programlarında (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi) yer alan evrensel nitelikteki bazı değerlerin (**hoşgörü, saygı, yardımseverlik, kültürel değerleri koruma ve geliştirme, doğruluk, dürüstlük ve özsaygı**) kazanım düzeylerini karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktır.

Araştırmanın Önemi: Bu araştırmanın,

1. Samsun İlindeki sosyo-ekonomik düzey bakımında farklı ilköğretim okullarında öğrenim gören beşinci sınıf öğrencilerinin ilköğretim programlarında yer alan evrensel nitelikteki bazı değerlerin kazanım düzeylerinin ortaya konulması,
2. Değer eğitimi ile ilgili yapılacak alan araştırmalarına kaynaklık etmesi,
3. Araştırma sonunda tespit edilecek durumun, eğitim öğretim süreçleri, ilköğretim programlarının geliştirilmesi ve uygulanabilirliğinin artırılması açılarından önemli olduğu düşünülmektedir (Çüçen 2001, Veugelers 2000).

Evren ve Örneklem: Araştırmanın evrenini Samsun ili merkez ilçelerdeki ilköğretim beşinci sınıfı tamamlamak üzere olan toplam 56.868 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde evrenin büyüklüğü, temsil yeteneği, maliyet, zaman ve veri analizi şartları dikkate alınmıştır. Altunışık ve diğerlerinin yaptıkları araştırmada 75.000 kişilik bir evren için 382 kişilik örneklemin yeterli olduğu belirtilmektedir (2002, 59). Araştırmamızın örneklemini, evren içerisinden maksimum çeşitlilik yoluyla 8 ayrı ilköğretim (ortaokul) okulundan seçilen 419 öğrenci oluşturmaktadır.

Toplumsal ve ekonomik açıdan bir kişinin ya da bir grubun yaşadığı alan olarak tanımlanan (SED) (Oğuzkan 1981: 147) aynı zamanda o alanın kültürel öğelerini de içermektedir. Genel olarak (SED)in sınıf, eğitim, meslek, gelir ve konut türü gibi birçok değişkeni kapsadığı kabul edilmektedir (Bacanlı 1995, 98). (SED) temel olarak üst, orta ve alt olmak üzere üç sosyo-ekonomik sınıflamaya tabi tutulmaktadır (Tezcan 1997, 32). Araştırmanın temel değişkeni olan (SED) değişkeninin belirlenmesinde ilköğretim okulları belirlenirken okulun yerleşim

yerindeki konumu ve genel öğrenci profiline dikkat edilerek (SED) sınıflamasına gidilmiştir. Bu kapsamda İl Milli Eğitim Müdürlüğü Eğitim Öğretim Şubesi verileri ve yönlendirmeleri ile MEB verileri temel alınmıştır.

Araştırma kapsamında örnekleme, 8 farklı ilköğretim okulu öğrencilerinden %53'ü (n=222) erkek, %45.3'ü (n=190) kız öğrenci, cinsiyet bilgilerini doldurmayan 7 öğrenci %1.7 olmak üzere toplam 419 öğrenci oluşturmaktadır. (SED) açısından bakıldığında örnekleme oluşturan öğrencilerin %28, 2'sinin (n=118) alt, %40'8'inin (n=171) orta, %31'inin(130) ise yüksek gelir seviyesine mensup ailelerin çocukları oldukları görülmektedir.

Araştırma Modeli: Araştırmada, var olan bir durum, olgu ya da olay ortaya koyulmaya çalışıldığı için tarama modeli tercih edilmiştir (McMillan 2000: 196). Böylelikle evreni oluşturan grubun inceleme konusu olarak ele aldığı karakterleri olduğu gibi ortaya koyarak (Arseven 1994, 13-14) özel durumlar ve değişkenler arasındaki ilişki tanımlanabilir ve karşılaştırılabilir olmaktadır (Cohen vd. 2000, 169).

Veri Toplama Araçları: Literatürde değer eğitimi ile ilgili araştırmalarda veri toplama aracı olarak anket, görüşme, ikilemler, gözlem ve değer kazanımına ilişkin çeşitli ölçeklerin kullanıldığı görülmektedir (Oral, 2002). Bu araştırmada örneklem gruba araştırmacılar tarafından geliştirilen ahlaki ikilem senaryoları uygulanmıştır. Kohlberg, bireylerin hangi ahlak evresinde olduklarını saptamak için çeşitli ahlaki ikilem durumlarını içeren öykülerin kullanıldığı bir ölçme yöntemi (Moral Judgement Interview) geliştirmiştir. Temel olarak Kohlberg'in Ahlaki Gelişim teorisine dayalı olarak 1970'li yıllardan itibaren ahlaki muhakeme ve yargı düzeyini ölçen çeşitli araçlar geliştirilmiştir. Rest (1971) tarafından geliştirilen Defining Issues Test (DIT), Lind (1999) tarafından ahlaki yargının bilişsel ve duyuşsal yönden farklılıklarını ortaya koymak üzere geliştirilen Moral Judgement Test (MJT) bu araçlardan bazılarıdır (Erden ve Akman, 1995). Çocukların ahlaki akıl yürütme düzeylerinin saptanması ve geliştirilmesinde ahlaki ikilem denilen iki farklı değer ilkesinin çatıştığı gerçek yaşam problem durumları kullanılmaktadır (Doğanay 2006, 275).

Öğrencilerin daha anlamlı cevaplar verebileceği düşünülerek Kohlberg'in çalışması örnek alınmış, araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen, üç seçenekli yedi

senaryodan oluşan “hoşgörü, saygı, yardımseverlik, kültürel değerleri koruma ve geliştirme, doğruluk ve dürüstlük” değerlerini içeren “Değer Düzeyi Belirleme Kurguları Formu” kullanılmıştır. Belirtilen değerlere ilişkin kazandırılması hedeflenen ortak tutum ve davranışlar İDKAB programı temel olmak üzere Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Türkçe ilköğretim programları içeriklerinden belirlenmiştir. ‘Sevgi, Saygı, Adil Olma, Barış, Hoşgörü, Yardımseverlik, Vatanseverlik ve Dürüstlük’ değerleri Hayat Bilgisi (1-3. Sınıf), Din Kül. ve Ahlak Bil. (4-8. Sınıf), Sosyal Bilgiler (4-7. Sınıf), Türkçe (1-5. Sınıf), ve Fen ve Teknoloji (4-5. Sınıf) dersleri öğretim programlarında, ‘Kültürel Değerleri Koruma ve Geliştirme, Doğruluk ve Özsaygı’ değerleri ise Hayat Bilgisi öğretim programında ele alınmıştır. Araştırmada adı geçen değerler evrensel olma boyutları dikkate alınarak tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında ele alınan değerlere ilişkin alanda uzman 1 İDKAB, 2 Eğitim Programları ve Öğretim ABD, 1 Eğitim Ölçme ve Değerlendirme ABD, 2 Sınıf Öğretmenliği ABD olmak üzere 6 öğretim üyesinin hazırladığı senaryolar, alanda uzman olan on öğretim üyesi tarafından incelenmiş, senaryoların ölçebilecek nitelikte olduğu belirtilmiştir. Örnek olay kurguları hazırlanmış, her bir örnek olayın sonunda öğrenciye “Sen olsaydın ne yapardın?” sorusu yöneltilerek seçeneklerden birini işaretlemesi istenmiştir. Her bir seçeneğin puan değeri 1 ile 3 arasında değişmekte olup alınan yüksek puanlar, öğrencilerin değer seviyelerinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Verilerin Analizi ve Sonuç: “Değer Düzeyi Belirleme Kurguları Formu” ile elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmış ve elektronik ortamda analizi yapılmıştır. Verilerin analizinde frekans ve yüzdelerin yanı sıra ki-kare ve Mann-Whitney U testinden de yararlanılmıştır.

Bulgular ve Yorum: Bu bölümde araştırmanın alt problemleriyle ilgili işlemler ve bu işlemler sonucunda ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir.

a. Değer Kazanım Düzeyleri

Değer kurgularının kazanım düzeyiyle ilgili sayısal veriler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo1: Değerlerin Genel Kazanım Frekansları

DEĞER KURGULARI	Geçerli Veri		Değer Düzeyleri					
			Düşük		Orta		Yüksek	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Özsaygı	408	97.4	14	3.3	30	7.2	364	86.9
Saygı	409	97.6	13	3.1	38	9.1	358	85.4
Hoşgörü	409	97.6	14	3.3	49	11.7	346	82.6
Yardımseverlik	414	98.8	14	3.3	61	14.6	339	80.9
Dürüstlük	412	98.3	56	13.4	14	3.3	342	81.6
Doğruluk	412	98.3	21	5.0	26	6.2	365	87.1
Kültürel değerleri koruma ve geliştirme	413	98.6	19	4.5	26	6.2	368	87.6

Tablo 1'e göre, değer kurgularında yer alan değerler, cevaplanma durumlarına göre düşük, orta ve yüksek düzey olarak incelendiğinde; düşük değer düzeyi içerisinde en yüksek frekansa sahip olan değer "dürüstlük" değeri (%13.4) iken, orta düzey değer düzeyleri arasında frekansı en yüksek olan değer "yardımseverlik" (%14.6) olduğu görülmektedir. Bununla beraber yüksek değer düzeyine sahip değerler arasında en yüksek frekansa sahip olan değer "kültürel değerleri koruma ve geliştirme" (%87.6) olduğu görülmektedir.

Buradan hareketle öğrenciler genel olarak değer kazanım düzeyleri kapsamında incelendiğinde, en düşük düzeyde kazanılan değer "dürüstlük" en yüksek düzeyde kazanılan değerler ise "kültürel değerleri koruma ve geliştirme", "doğruluk" ve "özsaygı" olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 2: Değerlerin Genel Kazanım Düzeyi

DEĞER KURGULARI	Değer Düzeyi			Toplam	x ²	Sd	P
	Düşük	Orta	Yüksek				
Özsaygı	14	30	364	408	574.29	2	.000

Saygı	13	38	358	409	542.91	2	.000
Hoşgörü	14	49	346	409	488.16	2	.000
Yardımseverlik	14	61	339	414	447.14	2	.000
Dürüstlük	56	14	342	412	463.94	2	.000
Doğruluk	21	26	365	412	566.21	2	.000
Kültürel değerleri koruma ve geliştirme	19	26	368	413	578.24	2	.000

Ki-kare testi sonuçlarına göre Tablo 2’de görüldüğü üzere öğrencilerin, araştırmada düzeyi ölçülen değerlere yüksek seviyede sahip oldukları görülmektedirler.

b. Cinsiyet Değişkenine Göre Değer Kazanım Düzeyi

Değer kurgularının Cinsiyet Değişkenine Göre Değer Kazanım Düzeyi kazanım düzeyiyle ilgili sayısal veriler Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Cinsiyet Değişkenine Göre Değer Kazanım Frekans Dağılımı

DEĞER KURGULARI	Cinsiyet											
	Erkek						Kız					
	Düşük		Orta		Yüksek		Düşük		Orta		Yüksek	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Özsaygı	9	4.2	20	9.3	186	86.5	5	2.7	10	5.4	171	91.9
Saygı	2	.9	18	8.4	195	90.7	11	5.9	20	10.7	156	83.4
Hoşgörü	8	3.7	22	10.2	185	86.0	6	3.2	26	13.9	155	82.9
Yardımseverlik	9	4.1	30	13.7	180	82.2	4	2.1	30	16.0	154	81.9
Dürüstlük	34	15.6	9	4.1	175	80.3	22	11.7	5	2.7	161	85.6
Doğruluk	16	7.3	16	7.3	186	85.3	5	2.7	10	5.3	173	92.0
Kültürel değerleri koruma ve geliştirme	10	4.6	18	8.2	191	87.2	9	4.8	8	4.3	171	91.0

geliştirme																				

Değer kurgularında yer alan değerler cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde; erkekler içerisinde en düşük değer düzeyine (%15.6) sahip olan “dürüstlük” değerinin kızlarda da en “düşük” (%11.7) olduğu görülmektedir.

Değer kazanım düzeyleri arasında erkeklerde en yüksek frekansa sahip değer düzeyi (%90.7) ile “saygı” değeri iken, kızlarda en yüksek frekansa sahip olan değer “doğruluk” (%92.0) ve “özsaygı” (%91.9) olduğu görülmektedir.

Yüksek değer kazanım düzeyleri arasında cinsiyete göre karşılaştırma yapıldığında erkeklerde en düşük “dürüstlük” değeri (%80.3) iken, kızlarda en düşük değer (%81.9) “yardımseverlik” olduğu görülmektedir.

Tablo 3’e göre en yüksek düzeyde değer kazanımları arasında yüksek düzeyden düşüğe doğru sıralama yapıldığında; erkek öğrencilerin “saygı”, “kültürel değerleri koruma ve geliştirme” ve “özsaygı” değer kazanımları ilk üçte yer alırken; kızlar arasında “doğruluk”, “özsaygı” ve “Kültürel değerleri koruma ve geliştirme” yer almaktadır.

Tablo 4: Cinsiyete Göre Değer Kazanımlarının Karşılaştırılması

DEĞER KURGULARI	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Mann Whitney U	P
Özsaygı	Erkek	215	195.98	18915.500	.085
	Kız	186	206.80		
	Toplam	401			
Saygı	Erkek	215	208.67	18561.000	.022
	Kız	187	193.26		
	Toplam	402			
Hoşgörü	Erkek	215	204.28	19505.500	.413
	Kız	187	198.31		
	Toplam	402			

Yardımseverlik	Erkek	219	203.92	20568.000	.982
	Kız	188	204.10		
	Toplam	407			
Dürüstlük	Erkek	218	198.52	19407.000	.161
	Kız	188	209.27		
	Toplam	406			
Doğruluk	Erkek	218	197.02	19079.000	.031
	Kız	188	211.02		
	Toplam	406			
Kültürel değerleri koruma ve geliştirme	Erkek	219	200.67	19856.500	.257
	Kız	188	207.88		
	Toplam	407			

Tablo 4'e bakıldığında erkek öğrenciler, "Saygı" kurgusundan, kız öğrenciler de "doğruluk" kurgusundan İstatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar almışlar.

c. Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Değer Kazanım Düzeyi

Değer kurgularının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre değer kazanım düzeyi kazanım düzeyiyle ilgili sayısal veriler Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Değer Kazanımları

DEĞER KURGUL	Sosyo-Ekonomik Düzey		
	Düşük Gelirli	Orta Gelirli	Yüksek Gelirli

Buradan hareketle, sosyo-ekonomik düzey arttıkça “saygı” değeri kazanım düzeyinin azaldığı sonucuna varılabilir.

“Hoşgörü” değeri bakımından tablo değerlendirildiğinde, sosyo-ekonomik düzey açısından her üç grupta yer alan öğrencilerin “hoşgörü” düzeylerinin birbirlerine yakın değerler aldıkları görülmektedir. “Düşük” gelirli öğrencilerin “hoşgörü” düzeyi (%86.4), “orta” gelirli öğrencilerin “hoşgörü” düzeyi (%86.7), “yüksek” gelirli öğrencilerin “hoşgörü” düzeyi ise (%80.2) olarak belirlenmiş olup buradan hareketle sosyo-ekonomik düzeyi yüksek öğrencilerin “hoşgörü” değeri kazanım düzeylerinin diğer iki gruba göre nispeten azaldığı yorumu yapılabilir.

“Yardımseverlik” değeri sosyo-ekonomik düzey tablosu temel alınarak incelendiğinde, düşük ve orta gelirli öğrenciler birbirine yakın düzeyde (%81.4, %83.8) iken, yüksek düzeyde gelirli öğrencilerde ise bu oran %79.8’e düşmektedir. Yani, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olanların “yardımseverlik” değeri kazanımı yönünden diğerlerine oranla daha yetersiz olduğu söylenebilir.

“Dürüstlük” değeri bakımından değerlendirildiğinde, düşük sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin “dürüstlük” seviyesinin (%6.8), orta (%1.8) ve yüksek olanlara göre (%2.3) daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre sosyo-ekonomik düzeyi yükseldikçe “dürüstlük” değeri kazanım düzeyinin azaldığı görülmektedir.

“Doğruluk” değeri sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre karşılaştırıldığında; düşük gelirli ailelere sahip öğrencilerin “doğruluk” değer kazanımı (%9.3) orta ve yüksek gelirli ailelerin öğrencilerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

“Kültürel değerleri koruma ve geliştirme” değeri kazanım düzeyi, sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre incelendiğinde; düşük ve orta gelir (%90.7; %94.6) düzeyine sahip olan öğrencilerin “kültürel değerleri koruma ve geliştirme” değerine sahip çıkma düzeyleri, yüksek gelirli (%80.6) ailelerin öğrencilerinden daha fazladır.

Tablo 6: Değer Düzeylerinin Sosyo-Ekonomik Düzey Kapsamında Karşılaştırması

DEĞER KURGULARI	Sosyo-Ekonomik Düzey Karşılaştırması			Toplam	x ²	Sd	P
	Düşük	Orta	Yüksek				
Özsaygı	118	165	125	408	4.889	2	.087
Saygı	118	165	126	409	13.773	2	.001
Hoşgörü	118	165	126	409	2.677	2	.262
Yardımseverlik	118	167	129	414	.800	2	.670
Dürüstlük	118	166	128	412	.494	2	.781
Doğruluk	118	165	129	412	.611	2	.737
Kültürel değerleri koruma ve geliştirme	118	166	129	413	14.633	2	.001

Sosyo-ekonomik gelişmişlik durumlarına göre öğrencilerin değer düzeyleri karşılaştırıldığında istatistiksel farklılaşmanın olduğu Tablo 6'da görülmektedir. Düzeyi belirlenen kurgulardan "Özsaygı, Hoşgörü, Yardımseverlik, Dürüstlük, Doğruluk" kurgularında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı, "Saygı" ve "kültürel değerleri koruma ve geliştirme" kurgusuna verilen cevaplarda ise anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Bu farklılaşmaların hangi sosyo-ekonomik düzeyler arasında olduğunu görmek için Mann Whitney U testi yapılmıştır.

Tablo 7: Düşük-Orta Sosyo-Ekonomik Düzeyde "Saygı" ve "Kültürel Değerleri Koruma ve Geliştirme" Karşılaştırması

DEĞER KURGULARI	Sosyo-Ekonomik Düzey İkili Karşılaştırma		Toplam	Mann-Whitney U	P
	Düşük	Orta			
Saygı	118	165	283	9594.000	.667

Kültürel değerleri koruma ve geliştirme	118	166	284	9397.000	.189

Mann Whitney U testi sonuçlarına göre düşük ve orta sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin “saygı” ve “kültürel değerleri koruma ve geliştirme” kurgularına verdikleri cevaplar arasında istatistiksel bir farkın olmadığı Tablo 7’de görülmektedir.

Tablo 8: Düşük-yüksek sosyo-ekonomik düzeyde “saygı” ve “kültürel değerleri koruma ve geliştirme” karşılaştırması

DEĞER KURGULARI	Sosyo-Ekonomik Düzey İkili Karşılaştırma		Toplam	Mann-Whitney U	P
	Düşük	Yüksek			
Saygı	118	126	244	6399.000	.002
Kültürel değerleri koruma ve geliştirme	118	129	247	6883.500	.034

Tablo 8’de görüldüğü üzere sosyo-ekonomik gelir seviyesi düşük ve yüksek olan öğrenciler arasında yapılan karşılaştırmalar için kullanılan Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre ise her iki kurgudan da düşük sosyo-ekonomik gelir seviyesindeki öğrenciler, yüksek sosyo-ekonomik gelir seviyesindeki öğrencilere göre daha yüksek puanlar almışlar.

Tablo 9: Orta-Yüksek Sosyo-Ekonomik Düzeyde “Saygı” ve “Kültürel Değerleri Koruma ve Geliştirme” Karşılaştırması

DEĞER KURGULARI	Sosyo-Ekonomik Düzey İkili Karşılaştırma		Toplam	Mann-Whitney U	P
	Orta	Yüksek			
Saygı	165	126	291	9093.000	.003
Kültürel değerleri koruma ve geliştirme	166	129	295	9209.500	.000

Tablo 9’a göre her iki kurgudan da orta sosyo-ekonomik gelir seviyesindeki öğrenciler, yüksek sosyo-ekonomik gelir seviyesine sahip olanlardan daha fazla puan almışlardır.

Sonuç ve Değerlendirme:

Araştırma problemlerine uygun olarak elde edilen veriler doğrultusunda şu sonuçlar elde edilmiştir:

1. Öğrencilerin değer kazanım düzeyleri genel itibariyle değerlendirildiğinde en düşük düzeyde kazanılan değer “dürüstlük”, en yüksek düzeyde kazanılan değerlerin ise “doğruluk” ve “özsaygı” olduğu görülmüştür. Değer eğitimi, sadece aileyi değil öğretmeni, okulu ve çevreyi de ilgilendiren bir konudur. Değer eğitimi konusunda ailenin göstereceği çabanın okul ve öğretmen tarafından da desteklenmesi gerekir. Özellikle ilköğretim çağındaki çocuklar düşünüldüğünde öğretmenin çocuklar üzerindeki etkisi ve değer kazandırmadaki rolleri açıkça görülecektir. Bu noktada öğretmen görüşleri oldukça önem arz etmektedir. Uçar (2009), 290 ilköğretim öğretmeni üzerinde yürüttüğü araştırmasında öğretmenlerin bakış açısıyla ilköğretim programlarında ele alınan değerleri incelemiştir. “Sosyal Bilgiler Kazanım Değerlendirme Anketi” adını verdiği veri toplama aracı yardımıyla Sosyal Bilgiler öğretim programında hangi değere ne düzeyde yer verildiğini ve ne düzeyde yer verilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Öğretmenler, “hoşgörü, dürüstlük ve yardımseverlik” değerlerinin İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programında “orta” düzeyde yer aldığı ve daha fazla yer verilmesi gerektiği yönünde görüş bildirdikleri belirlenmiştir. Uçar’ın (2009) bu bulgusu, araştırma sonuçlarıyla da paralellik göstermektedir. İlköğretim öğrencilerinde “dürüstlük” değerine ilişkin kazanım düzeyinin diğer değerlere oranla daha düşük olması, bu değer ilköğretim birinci kademe öğrencisinin gelişimsel yapısına uygun olmamasından kaynaklanıyor olabilir. Değer eğitimi yapılırken, kazandırılmak istenen değerlerin öğrencinin yaşına, cinsiyetine, içinde bulunduğu gelişimsel döneme uygun olup olmadığına dikkat edilmesi gerekir. “Dürüstlük” değerinin daha soyut bir kavram olması sebebiyle ilköğretim ikinci kademedeki geliştirilmesi için daha fazla desteklenmesinin daha uygun olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple “somut işlemlerden soyut işlemlere geçiş” evresinde bulunan ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinde “dürüstlük” değerinin kazanım düzeyinin diğer değerlere oranla daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bu noktada Deveci ve Ay’ın (2009, 169), Bulach ve Butler’den (2002, 210) önerileri bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Bulach ve Butler, yaptıkları araştırma ile ilköğretimde değer eğitimi programlarına titizlikle yer verilmesi gerektiğini, özellikle dürüstlük, nezaket ve

paylaşma gibi değerlerin kazandırılması için daha fazla çaba gösterilmesi gerektiğini savunmuşlardır. “Dürüstlük” değeri “Etik ve Karakter Eğitimi, Karakter Eğitim Programı” gibi birçok değer eğitim programında olduğu gibi UNESCO desteği ile hazırlanan “Yaşayan Değerler Eğitimi” programında da temel değerlerden biri olarak kabul edilmiş ve önemle üzerinde durulmuştur.

2. Öğrencilerin araştırma kapsamında ele alınan değerlere yüksek seviyede sahip oldukları görülmüştür. Baydar (2009), ilköğretim beşinci sınıf öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmalarında, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi kapsamında belirlenen değerlere yeterli düzeyde sahip olduklarını belirlemiştir. Bu sonucun, mevcut araştırma sonucuyla örtüştüğü ve birbirini desteklediği söylenebilir.

3. Değer kazanım düzeyleri cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde kazanım düzeyi en yüksek olan değer kızlarda “doğruluk”, erkekler de “saygı”, en düşük değer ise kızlarda “saygı” erkeklerde ise “özsaygı” değeri olduğu görülmüştür. Değer kazanım düzeyleri açısından kızlar ile erkekler arasındaki bu farklılığın, içinde yetişilen çevrenin, ailenin düşünce ve kültürel özelliklerinin farklı olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Toplumumuzda kadın ile erkeğin rolleri, yetiştirilme biçimleri oldukça farklıdır. Bu durum da bireylerin düşünce yapılarında, tercihlerinde, bakış açılarında ve değer önceliklerinde farklılıklara sebep olabilmektedir. Araştırmanın bu bulgusunun, Gömleksiz ve Cüro (2011)’nin bulgularıyla çeliştiği görülmektedir. Gömleksiz ve Cüro, yaptıkları araştırma ile kızların “saygı” değerine ilişkin tutumlarının daha olumlu olduğunu ortaya koymuşlardır.

4. Değer kazanım düzeyleri sosyo-ekonomik durum değişkeni açısından incelendiğinde, sosyo-ekonomik düzeyin “özsaygı, hoşgörü, yardımseverlik, dürüstlük ve doğruluk” değerleri üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı, buna karşın “kültürel değerleri koruma ve geliştirme” ile “saygı” değerleri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür. “Kültürel değerleri koruma ve geliştirme” ile “saygı” değişkenleri üzerinde yapılan ikili karşılaştırmalar sonrasında gerek düşük gerekse orta sosyo-ekonomik düzeyde yer alan öğrencilerin bu değerlere ilişkin kazanım düzeylerinin yüksek sosyo-ekonomik düzeyde yer alan öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Alanyazında sosyo-ekonomik düzeyin öğrencilerin değer kazanımlarını olumlu yönde etkilediğine yönelik araştırmalara rastlamak mümkündür. Gömleksiz ve Cüro (2011), 1360 ilköğretim yedinci sınıf öğrencisi üzerinde yürüttükleri araştırmada, sosyo-ekonomik düzeyin değer

kazanımlarını olumlu yönde etkilediğine dair bulgular elde etmişlerdir. Vatanseverlik, saygı ve sorumluluk gibi Sosyal Bilgiler dersinde yer alan birtakım değerlere ilişkin öğrenci tutumlarını, okulun bulunduğu sosyo-ekonomik düzey, ailenin gelir düzeyi ve cinsiyet değişkeni açılarından incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, sosyo-ekonomik düzey açısından iyi okullarda öğrenim gören ve gelir düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarının “saygı” ve “kültürel değerleri koruma ve geliştirme” konusunda diğer öğrencilere göre daha olumlu tutumlara sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Buna karşın araştırmada alanyazındaki bulgularla çelişen sonuçlar elde edilmiştir. Bu konuda daha sağlıklı sonuca varılabilmesi için daha geniş bir örneklem grubuna, objektif, geçerli ve güvenilir araçlarla uygulama yapılarak elde edilen veriler değerlendirilmelidir.

Öneriler

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular çerçevesinde şu önerilerde bulunmaktadır:

1. Mevcut ilköğretim programları (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler) değer öğretimi konusunda gereksinimleri karşılayacak biçimde yeniden yapılandırılabilir.
2. Öğretmenin değer eğitiminde üstlendiği rol unutulmamalı, aile ile öğretmen arasında işbirliği sağlanılarak değer eğitimi yaklaşımında okul-aile ve işbirliği sağlanmalıdır.
3. Öğretmenlerin öğrencilerin özsaygı düzeylerini geliştirecek etkinlikler planlamasına yardımcı olunmalı, bu konuda gereken destek gösterilmelidir.
4. Farklı eğitim kademelerinde benzer araştırmalar yapılabilir.
5. Değer eğitimde okulların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak değerler önceliklendirilebilir. Bu kapsamda alternatif değer düzeyi belirleme ölçme araçları geliştirilmelidir.
6. İlköğretim ve ortaöğretim düzeyinde ülkenin değer haritası oluşturulabilir.
7. Öğretim programlarında değerler olabildiğince ortak dil geliştirilerek ele alınmalı, değerlerin içerik ve hedef kazanım düzeyleri öğrencilerin gelişim basamaklarına göre sınıflandırılmalıdır. Doğanay'ın da (2006) ifade ettiği gibi, değerler ve değer eğitimi, eğitim

programlarında formal eğitimin bir parçası olarak, planlı öğrenme yaşantılarıyla kazandırılabilir (Doğanay 2006: 260).

8. MEB bu konuda araştırmaların yapılmasına, eserlerin hazırlanmasına, projelerin yürütülmesine rehberlik ve liderlik yapmalıdır

9. Milli Eğitim Müdürlüklerince değer eğitimi üzerine okullar düzeyinde yapılan bazı çalışmalar daha sonra yapılacak akademik araştırmaların hedefe ulaşmasını engelleyebilmektedir. Bu yüzden üniversiteler ile MEM işbirliği sağlanmalıdır.

10. Toplumumuzun yapısına uygun yeni bir değer eğitimi programı hazırlanabilir.

Kaynakça

ADIGÜZEL O. C., ERGÜNAY, O. (2012). "Türkiye’de Değerler Üzerine Gerçekleştirilen Lisansüstü Tezlerin Eğitim Bilimleri ve Öğretmen Yetiştirme Perspektifinden İncelenmesi", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Yaz-2012 Cilt:11 Sayı:41, s.18-33.

BAYDAR P. (2009). **İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri ve Bu Süreçte Yaşanılan Sorunların Değerlendirilmesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

BİLGİN N. (1995). **Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar**, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

BILSKY W. ve KOCH, M. (2000). "On the content and structure of values: Universals or methodological artefacts?", In J. Blasius, J. Hox, E. deLeeuw & P. Schmidt (Eds.), **Social Science Methodology in the New Millennium Proceedings of the Fifth International Conference on Logic and Methodology**, Cologne, s.3-20.

BULACH C. R., BUTLER J. (2002). "A Comparison of Character Values As Perceived By Teachers And Students At Differing Grade Levels", **Journal of Humanistic Counseling Education and Development**, 41 (3).

CARBONE J. Peter F. (1991), "Perspectives On Values Education", **Clearing House** Vol: 64-5.

ÇÜÇEN A. K. (2001). **Felsefeye Giriş**, Bursa: Asa Kitabevi.

- DAGHFOUS N., PETROF J.V. ve PONS F. (1999). "Values and Adoption of Innovations: A Cross-cultural Study", **Journal of Consumer Marketing**, Vol.16, No.4, s. 314-331.
- DAGGET W.R. (2003). "Addressing the issue of character", **International Center for Leadership in Education**, Inc. in New York. (04.05.2010 tarihinde <http://arkansased.org/educators/pdf/dagget.pdf> web adresinden edinilmiştir.)
- DEVECİ H. ve DAL S. (2006). "Öğretmen Adaylarının Ulusal Değerlere İlişkin Görüşleri". **III. Uluslararası Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 4-6 Mayıs 2006, Çanakkale.
- DEVECİ H., AY T. (2009). "İlköğretim Öğrencilerinin Günlüklerine Göre Günlük Yaşamda Değerler", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2,6: s. 167-181.
- DOĞAN İ. (2001). **Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları**. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- DOĞANAY A. (2006). **Öğretimde Kavram ve Genellemelerin Geliştirilmesi**, Öztürk C. ve Dursun D. (Editör), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- ERDEN M. ve Akman Y. (1995). **Eğitim Psikolojisi: Gelişim, Öğrenme, Öğretme**, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- EVİN İ. ve KAFADAR O. (2004). "İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının ve Ders Kitaplarının Ulusal ve Evrensel Değerler Yönünden İçerik Çözümlemesi." **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, 2 (3), s. 293-304.
- GÖMLEKSİZ M., CÜRO E. (2011). "Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Tutularının Değerlendirilmesi", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 8 (1). (10.12.2011 tarihinde <http://www.insanbilimleri.com/ojs/index.php> web adresinden alınmıştır.)
- GÜNGÖR E. (1998). **Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar: Ahlak Psikolojisi, Ahlaki Değerler ve Ahlaki Gelişme**, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- HÖKELEKLİ H., GÜNDÜZ T. (2007). **Üstün Yetenekli Çocukların Değer Yönelimleri ve Eğitimleri Değerler ve Eğitimi**.

Kaymakcan, R., Hökelekli, H., Arslan, Ş., Zengin, M. (Ed)., İstanbul: Dem Yayınları.

KIRSCHENBAUM H. (1992). "A comprehensive model for values education and moral education", **Phi Delta Kappan**, 73 (10), s. 53-59.

KUÇURADI İ. (1971). **İnsan ve Değerleri**, İstanbul.

KOÇ K. (2007). **İlköğretim 7. Sınıflarda Okutulan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Öğrenciye Kazandırılması Amaçlanan Evrensel Değerler İlişkin Tutumlar Üzerinde Öğretim Sürecinin Etkisi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

KÖYLÜ M. (2006). **Küresel Ahlak Eğitimi**, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

LICKONA T. (1993). "The Return of Character Education". **Educational Leadership**, 51(3), s. 12-15. (Erişim Numarası: EJ472598).

LIND G. (1999). **An Introduction to the Moral Judgment Test (MJT)**, University of Konstanz, Germany.

MEB (2006). **Sosyal Bilimler Dersi Öğretim Programı**, Ankara.

MEB (2009a). **İlköğretim 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu**, Ankara.

MEB (2009b). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 4.-5. Sınıf Programı**, Ankara.

MEB (2009c). **İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar)**, Ankara.

MEB (2010). **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu**, Ankara.

ORAL G. (2002). "İlköğretimde Öğrencilerin Sosyal Katılımını Özendirmeye Yönelik Bir Program", **Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi**, Cilt 19 (2), s. 30-44.

ROKEACH M. (1973). **Nature of Human Values**, New York: The Free Press.

RYAN K. (1993). "Mining the Values in the Curriculum", **Educational Leadership**, 51(3), 16-18. (Erişim Numarası: 9403010633).

- SCHAPS E., SCHAEFFER E., McDonnell S. (2001). "What's Right And Wrong In Character Education Today", **Education Week**, 9, s. 40-41.
- SCHWARTZ S. H. (1992). "Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries", **In M. Zanna (Ed.), Advances In Experimental Social Psychology Academic Press**, (Vol. 25), New York, s. 1-65.
- SCHWARTZ S. H. (1996). "Value Priorities and Behaviour", **In C. Seligman, J.M. Olson ve M.P. Zanna (Eds.), The Psychology of Values: The Ontario Symposium**, Lawrence Erlbaum, Hillsdale, NJ, s.1-24.
- UÇAR S. (2009). **Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- UNESCO (1995). "Living Values: an Educational Program", Retrieved on 22.10.2001 <http://www.livingvalues.net/> (Erişim tarihi 15 Mayıs 2012).
- VEUGELERS W. (2000), "Different Ways of Teaching Values" University of **Educational Review**, Vol. 52, No. 1. Amsterdam.
- YEŞİL R. ve AYDIN D. (2007). "Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama", **TSA**, Yıl: 11, 2, s. 65-84.